

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Historické vědy – České dějiny

Autoreferát (teze) disertační práce

Mgr. Václav Sixta

Teorie biografie a historická věda

Theory of Biography and Historiography

Vedoucí práce:

prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc.

2021

Východiska práce

V centru pozornosti předkládané disertační práce je historická biografie jakožto forma odborné historiografické produkce a zároveň jako populární součást historické kultury v nejšířím slova smyslu. Jakkoliv tato práce nepíše dějiny životopisného psaní, chápe ho i v jeho historickém rozměru jako formu psaní s mnohasetletou tradicí s těžištěm v moderní historické formaci.¹

Východiska pro projekt teoretické práce o historických životopisech tvoří několik následujících fenoménů. Prvním z nich je skutečnost, že v posledních deseti letech vyšla celá řada životopisů osobností českých a československých soudobých dějin, které měly nejen obrovský komerční úspěch, ale také na sebe navázaly celou řadu debat překračujících hranice mezi historiografií, publicistikou a celospolečenskou debatou. Připomeňme zde jen výběrově životopis Zdeňka Nejedlého od Jiřího Křesťana, Gustáva Husáka od Michala Macháčka nebo dílo Magor a jeho doba od Marka Švehly. V době dokončování této práce se rozhořela také polemika o Novákově přístupu k životopisu Milana Kundery, která se výrazně propojila s diskusí o povaze československého komunistického režimu a o relevanci práce s prameny z proveniencí bezpečnostních složek.

Tyto diskuse ukázaly na nutnost zkoumat biografickou produkci v co nejšířím rámci a potřebu nalézt vhodné pojmy, které umožní zaujmout kritický odstup od životopisného psaní a pojmenovat jeho charakteristické rysy a úlohu, kterou hrají ve společnosti. Význam výše jmenovaných publikací podpořily s jistým časovým odstupem také poroty celé řady knižních cen, které většina z mnou zkoumaných titulů obdržela.

Druhé východisko této práce je založeno na významu pravidelné životopisné produkce. Kontroverze na jednu stranu dokládají význam životopisného psaní, ovšem hrozí jisté oslnění těmito erupcemi zájmu, které může vést k opominutí méně viditelných životopisných počinů. Historické životopisy jsou například součástí celé řady knižních edic, které s sebou nesou konkrétní obecnou ideu, jak má vypadat historický životopis, jenž je společensky relevantní. Také recenzování biografii v odborných i publicistických platformách probíhá i bez návaznosti na spory o dějiny. K tomu lze doplnit ještě čtenářské weby, kde biografie hodnotí nejšířší veřejnost.

V neposlední řadě tato práce vychází z aktuálního stavu historické vědy. Historické biografie (či dílčí biografické studie) jsou stabilně častým námětem absolventských prací,

¹ Pojem „moderní historická formace“ přebírám z Deleuzovy interpretace Foucaultova myšlení. Srov. Gilles DELEUZE, *Foucault*, Praha 2003, s. 71–72.

Životopisy historiků jsou častým zdrojem sebereflexe historické vědy a životopisně orientované výzkumy patří řečeno Thomasem S. Kuhnem k „normální vědě“. S tím na druhou stranu kontrastuje v českém prostředí velmi slabá teoretická reflexe tohoto způsobu psaní. Zároveň ve světovém měřítku se od 70. let 20. století postupně ustanovilo výzkumné pole „teorie biografie“, které se dodnes rozvíjí, má své instituce a publikační platformy. Potřeba tuto debatu prozkoumat a představit českým čtenářům patří k cílům předkládaného textu.

Životopisné psaní v disertační práci chápu jako široce rozšířenou kulturní praktiku, která prorůstá skrze různé diskurzivní praktiky a jako takovou je třeba ji i zkoumat. Ke svému výzkumu přistupuji z pozice historika, který ohledává možnosti této tradiční formy psaní o minulosti. Součástí této pozice je i zájem o roli, jakou hrají historické životopisy v současné české historické kultuře.

Hlavní výzkumné otázky

Ústředním cílem, ke kterému v této práci směřuji, je formulace vlastní konceptualizace historické biografie. To znamená představení a vymezení sady pojmů, které umožňují reflektovat současnou biografickou produkci, mají potenciál inspirovat životopisné výzkumné projekty a jsou ve vztahu s konceptuální výbavou historické vědy, teorie biografie a příbuzných oborů jako jsou literární věda či sociologie.

V návaznosti na popsaná východiska a na cíl práce vyvstaly dvě dílčí otázky. První z nich zní: „Co je teorie biografie a jak se vztahuje k historické vědě?“ Tato otázka vede ke zmapování základních textů a problémů, které se objevují pod společným jmenovatelem „teorie biografie“. Práce popisuje toto pole prostřednictvím okruhů řešených problémů a frekventovaných pojmů v tomto poli a skrze jejich vztažení k teoretické výbavě historické vědy. Postupně tedy popisují debaty o tzv. biografickém obratu, o vztahu individuálního a kolektivního, o textuálním rozměru biografie a o pojmu life-writing. Také se věnuji autorům, kteří dávají najevo svou skepsi k teorii biografie obecně či k některým z jejích aspektů.

Druhou dílčí otázkou pak je: „Co je biografie dnes?“ Jinými slovy, jak vypadá současná biografická produkce a jaké místo má v současné historické kultuře. Tato otázka vychází z podmínky, že chceme-li učinit biografii předmětem teorie, je třeba mít ukotvenou představu, jaké významy, očekávání a přístupy jsou se slovy „biografie“ a „životopis“ spojovány. Rámcem této otázky je pojem „historická kultura“, který souhrnně označuje způsoby, jakými se společnost vztahuje k minulosti od akademické produkce po populární kulturu.²

² Zdeněk BENEŠ, *Historický text a historická kultura*, Praha 1995, s. 149–164.

V návaznosti na tuto otázku se zabývám nejprve životopisnými edicemi a pojetími historické biografie, která jsou s nimi spojena. Poté se zaměřuji na diskuse o nejvíce diskutovaných biografiích mezi lety 2009 a 2019. Doplnění tohoto korpusu pak představuje historický exkurz zaměřený na edici Odkazy pokrokových osobností naší minulosti, která vycházela od 60. do 90. let 20. století.

Z pohledu výzkumných otázek je tato práce teoretická v tom smyslu, že za prvé nabízí uchopení společensky rozšířené praxe životopisného psaní pomocí sady pojmů, za druhé pracuje s již etablovanými teoretickými koncepty a aplikuje je na biografickou produkci a za třetí v tom, že zkoumá nejen samotné biografie, ale i kategorie, kterými jsou životopisy poměřovány a teoreticky zkoumány v rámci teorie biografie.

Metodologie a struktura práce

Z kladených otázek vyplývá interdisciplinární zakotvení této práce. Hlavními metodologickými zdroji jsou pro reflexi teorie biografie pojmy filozofa a sociologa vědy Bruno Latoura, pro výzkum role biografie v historické kultuře paměťová studia a v poslední části nejvíce čerpám z linie myšlení pojmu archivu, která v různých oborech navazuje na užití tohoto pojmu Michelelem Foucaultem v *Archeologii vědění*.³

Společným rysem přístupů, ze kterých čerpám, je, že umožňují chápat „historickou biografii“ jako pojem, jehož význam je utvářen v souhře celé řady kulturních praktik, jako jsou pravidla historiografického bádání, vydavatelská a recenzní praxe, udílení knižních cen apod. Biografie tedy ve své práci nechápu jako neměnný objekt či ideál, se kterým mají být srovnávány konkrétní texty, ale jako pojem, jehož obsah se proměňuje v návaznosti na vývoj historické kultury a odborné historiografie a obecně v závislosti na situaci, ve které se o biografii mluví či píše.

Moderní historická formace

Teoretické uchopení historické biografie se neobejde bez konceptualizace moderních kategorií myšlení, protože biografie se v této historické formaci etablovala a rozvinula do podoby, kterou známe dnes. Klíčové jsou zejména kategorie rámuující vztah k časovosti lidských společností, ukotvení významu pojmu dějin či epistemologických rámců moderních humanitních věd. Nejde tedy o přehled historického vývoje, nýbrž o možnost vztahovat se k základním obecným kategoriím, které legitimizují biografii jako formu psaní o minulosti.

³ Michel FOUCAULT, *Archeologie vědění*, Praha 2002, s. 210–211.

Zejména při reflexi teorie biografie pracuji s pojmoslovím Bruna Latoura, které umožňuje uchopit moderní epochu právě skrze její základní kategorie (v jeho pojmech „Ústavu“). Moderní historická formace je podle něho založena na procesech „očišťování“ a „překladau“. Moderní společnosti podle Latoura na konceptuální úrovni oddělovaly domény „skutečného“ (materiální svět zkoumaný přírodními vědami), „společenského“ (lidské společnosti zastupované politikou) a později také „vyprávěného“ (osamostatněného po jazykovém obratu a zkoumaného humanitními a sociálními vědami).⁴ Paralelně s těmito procesy však tytéž společnosti podporovaly produkci celé řady směsí všech tří domén – to Latour označuje jako proces „překladau“. Skutečnost podle Latoura překračuje moderní předpoklady o jejím rozdělení a vždy zasahuje do všech tří oblastí.

Při pohledu do diskusí pod hlavičkou teorie biografie je zjevné, jak velký vliv zde má právě proces „očišťování“. Základní pojmy, které strukturují tuto debatu, mají často dichotomickou strukturu. Jakkoliv nejde o tak jednoznačné případy, o jakých mluví Latour, je zřejmé, že teoretická debata o historických životopisech s dichotomiemi individuálního a společenského, života a textu či snahu o žánrovou „čistotu“ je odvozena z kategorií moderního myšlení, jak je popsal Latour.

Latour se v práci objevuje také jako autor konceptu distribuovaného a diferencovaného aktérství a s tím související kritiky nadužívání pojmu kontext. Tato návaznost vychází z vnitřní koherence Latourova díla. Latour není kritikem moderních hodnot, nýbrž tvrdí, že je třeba si je ponechat za podmínky opuštění procesů očišťování ve prospěch uznání hybridní povahy skutečnosti.⁵ To ho vede k formulování vlastních konceptů, které mohou pomoci produktivně překonávat limity moderních kategorií myšlení.

Přestože Latour se ve svém díle biografické formě přímo nevěnuje, jeho dlouhodobý zájem o reflexi moderní historické formace z pozic filozofie, sociologie vědy a antropologie mi umožňuje pracovat průběžně s jeho pojmy jakožto s obecným rámcem, do kterého lze zasazovat konkrétní empirická zjištění a jež lze kombinovat s dalšími koncepty humanitních a sociálních věd. Zároveň je pro mě v této práci důležité pracovat s koncepty, které mají potenciál nevylučovat, nýbrž integrovat prvky moderního myšlení do současných diskusí. Mezi nimi má Bruno Latour jistě své místo.

⁴ Bruno LATOUR, *Nikdy sme neboli moderní: esej o symetrickej antropológii*, Bratislava 2003, s. 17–19. Velká písmena u klíčových pojmů přebírám z citovaného originálu.

⁵ B. LATOUR, *Nikdy sme neboli moderní*, s. 171–190.

Paměťová studia

Paměťová studia Latourův obecný koncept doplňují svým zaměřením na vztah společnosti k minulosti. Podstatná část paměťových studií se zabývá výzkumem a konceptualizací moderní časovosti založené na kolektivistických velkých vyprávěních, jejich propojeních se státními politikami paměti a tomu, jak se propisují do veřejného prostoru.⁶ Mladší generace představitelů paměťových studií však upozornila na to, že moderní vztah k minulosti se vlivem připomínání holokaustu a nástupu digitálních technologií začal kvalitativně proměňovat.⁷

Z těchto zjištění vychází i tato práce a snaží se na výzkumu současného biografického diskursu ukázat, jakými způsoby je životopisné psaní napojeno na proměny historické kultury. K tomu neodmyslitelně patří také snaha postihnout, jak se pod vlivem těchto proměn uplatňují moderní prvky biografického psaní.

V neposlední řadě umožňují pojmy z paměťových studií popsat a uchopit současnou biografickou produkci takovým způsobem, aby o ní bylo možné uvažovat jako o samostatném objektu teoretického uvažování. To se týká zejména střední části práce, ve které se snažím odpovědět na otázku, co je vlastně historická biografie dnes.

Nejdůležitějším pojmem z paměťových studií uplatňovaným v předkládané práci je „funkce paměti“. Aleida Assmann jej užívá jako označení obecného principu propojování minulosti, současnosti a budoucnosti v dané společnosti ve vztahu k její identitě. Assmann rozlišuje tři funkce paměti: pietas, fama a historia.⁸ Tyto funkce paměti identifikuje německá teoretička napříč kulturami od antiky přes křesťanství až po moderní dobu.

Díky širší záběru práce Aleidy Assmann tak lze identifikovat i časově vzdálené konceptuální vrstvy biografického psaní. Identifikace nejvýznamnějších pojetí biografie (k pojmu pojetí biografie viz níže) s konkrétními funkcemi paměti je činí vzájemně srovnatelnými a vřazuje je do výzkumu paměti. Obecně také aplikace těchto pojmů umožňuje kvalifikovaně popsat kontinuity a diskontinuity životopisného psaní a role historické biografie ve společnosti.

Archiv

Pojem archivu, který je základním východiskem pro závěrečnou část práce, propojuje reflexivní pozici vůči moderním kategoriím myšlení s výzkumy paměti a otevírá možnosti

⁶ Lucie STORCHOVÁ a kol., *Koncepty a dějiny: proměny pojmů v současné historické vědě*, Praha 2014, heslo Paměť, s. 244–257.

⁷ Gregor FEINDT – Félix KRAWATZEK – Daniela MEHLER – Friedemann PESTEL – Rieke TRIMÇEV, *Entangled Memory: Toward a Third Wave in Memory Studies*, *History and Theory* 53, 2014, s. 24–44.

⁸ Aleida ASSMANN, *Prostory vzpomínání*, Praha 2018, s. 20 a 35–66.

uvažovat o možnostech historické biografie. Jeho původ leží v Archeologii vědění Michela Foucaulta, kde se objevuje v kontextu archeologické metody.⁹ Archiv v tomto pojetí představuje „obecný systém formování a transformování výpovědí“, který překračuje tradiční chápání archivu jako instituce či sbírky písemností.¹⁰

Archiv je chápán jako soubor mechanismů, určujících, co je ve společnosti viditelné a co skryté.¹¹ Samy mechanismy archivu zůstávají obvykle neviditelné a lze je spatřit jen v momentech, jako je společenská změna, nebo když se setkáme s mezerou či disfunkcí v procesech skrývání a zviditelňování. Takto pojatý archiv disponuje úzkým vztahem k výkonu moci a lze ho také chápat jako podmínku možnosti vědění.

Po Foucaultovi si pojem archivu přisvojila celá řada badatelů a disciplín. Mezi nimi i paměťová studia, kde figuruje ve známé dvojici s pojmem „kánon“ u Aleidy Assmann.¹² V současné době se ho ujali zejména představitelé archeologie médií, kteří poukázali na jeho kvalitativní proměnu. Zatímco Foucault i Assmann o archivu uvažují v prostorových kategoriích, Wolfgang Ernst ve svých výzkumech ukazuje, že zejména vlivem digitálních médií se archiv stal spíše časovou kategorií.¹³ Tato transformace má pak za důsledek přesun výzkumné pozornosti ze zkoumání uspořádání archivu na popis operací, které v něm probíhají.

Archiv je ústředním pojmem třetí části této práce právě proto, že umožňuje, jak do sebe zahrnout archivy, které vznikly spolu s institucemi moderních států a společností, tak konceptualizovat současné procesy v historické kultuře, jejichž jsou historické biografie součástí. Termín „archivu“ je podobně jako předmět této práce rozkročen mezi koncepty a institucemi moderní historické formace a jejich současnou reflexí.

Teze a klíčové pojmy

Na následujících stranách shrnuji teze své disertační práce. První tři se týkají 1) současného stavu pole teorie biografie, 2) pozice historické biografie v současné historické kultuře a 3) pojetí „osobního svědectví.“ Zbývající teze pak již reprezentují koncept historické biografie, který zde předkládám.

⁹ M. FOUCAULT, *Archeologie vědění*, s. 210–211.

¹⁰ Tamtéž, s. 199.

¹¹ Knut EBELING – Stephan GÜNZEL, *Archivologie: Theorien des Archivs in Philosophie, Medien und Künsten*, Berlin 2009, s. 8–10.

¹² Aleida ASSMANN, *Canon and Archive*, in: Astrid ERLI – Ansgar NÜNNING, *A companion to Cultural Memory Studies*, Berlin/New York 2010, s. 97–107.

¹³ Wolfgang ERNST, *The Archive as Metaphor: From Archival Space to Archival Time*, Open 7, 2004, s. 46–53.

Teorie biografie

Jazyk užívaný při snahách teoreticky podchytit životopisné psaní, je z velké většiny ovlivněn moderními kategoriemi myšlení. Zatímco z perspektivy dějin biografie jako žánru jde o běžně známý fakt, pro teorii biografie tato skutečnost přináší zásadní důsledky. V perspektivě Latourových pojmů se ukázalo, že klíčové kategorie teorie biografie, jako jsou duality individuálního a společenského, skutečnosti a fikce nebo pojetí času, mají také moderní původ a stabilně procházejí vývojem teorie biografie.

Tato situace má pro teorii biografie dvojí důsledek. Za prvé jistou neřešitelnost zmíněných dualit. V situaci, kdy je forma etablovaná spolu s moderní historickou formací poměřována moderními kategoriemi, je jen velmi málo pravděpodobné, že vznikne například více soupeřících teorií, jako tomu je v jiných výzkumných polích, nebo naopak široce sdílený konsensus na nějakém řešení. Lze předpokládat a pohled do teorie biografie to potvrzuje, že většina přístupů (v teorii i praxi) bude hledat střední cestu mezi danými krajnostmi.

Druhým navazujícím důsledkem pak je obecné východisko, že chceme-li hledat možnosti historických biografí, nabízí se spíše koncepty a pojmy, které zaujímají reflexivní pozici k modernímu myšlení. To neznamená zavržení moderních kategorií a hodnot – jak zdůrazňuje také Bruno Latour – ale výzvu hledat inspirační a konceptuální zdroje v proudech a dílech, která takový odstup poskytují.

Poslední tezí spojenou s teorií biografie je konstatování, že jde o pole, které příliš nereflektuje soudobou životopisnou produkci. Jeho významná většina analyzuje buď akademické práce, nebo klasická literární či historiografická díla. Většina životopisné produkce tak zůstává mimo horizont teorie biografie. Tento nedostatek empirie lze pak dát do souvislosti se stabilitou řešených problémů v této oblasti.

Za produktivní pojem lze považovat „life-writing“, který ve svém širším významu umožňuje uvažovat společně o různých formách zaznamenávání, zveřejňování a výzkumu životních příběhů jednotlivců společně. Díky tomu lze od strukturálních typologií literární genologie vyjít k otázkám po funkci životopisného psaní ve společnosti a vzít v potaz širší spektrum životopisné produkce.

Biografie v současné historické kultuře

Jako ústřední pojem pro porozumění roli biografie v současné historické kultuře užívám „pojetí biografie“. Ten na nejobecnější rovině umožňuje zachycovat „myšlení o biografii“ napříč historickou kulturou: akademickou diskusí, čtenářskými fóry, publicistikou apod. Spadají tak pod něj všechny implicitně i explicitně formulované představy o tom, jak má

vypadat „správná biografie.“ Specifikem této analýzy je, že předmětem rozboru nejsou samotné životopisné texty, ale paratexty, které je obklopují: anotace, recenze, ediční plány, webové stránky, čtenářská hodnocení a podobně. Není totiž smyslem práce předložit jakousi meta-recenzi na aktuální životopisnou produkci, nýbrž zjistit, jaké představy a očekávání se pojí s historickými životopisy.

Pro potřeby rozlišení a srovnání jednotlivých pojetí jsem pak analyzoval jazyk, jakým se o životopisech mluví, nakládání s žánrovými definicemi, strukturu aktérů, vztah k velkým vyprávěním a ke kategorii času skrze pojem A. Assmann „funkce paměti“. Výsledkem je pětice pojetí: komplex soudce, analýza problému, touha po úplnosti, vzdělání a osobní svědectví.

Při celkovém pohledu na životopisnou produkci je zřejmé, že české historické kultuře dominuje pojetí biografie jako soudu. To neznamená, že by všichni čtenáři a recenzenti jednotně očekávali, že účelem biografie je posouzení protagonisty. Za tímto konstatováním stojí kromě toho i texty, které kritizují přílišné hodnocení, nebo naopak jeho absenci v konkrétní biografii. Jinými slovy: četnost biografii v pojetí komplexu soudce neodráží ani panující konsensus, ani koncentrovanou debatu, nýbrž zviditelňuje nejčastější rámec, ve kterém se o historických životopisech píše.

Výjimkou je v tomto ohledu akademické prostředí, kde je vedle komplexu soudce silně zastoupeno také pojetí biografie jako analýzy problému. To je založeno na očekávání, že historický životopis poskytne kvalifikovanou odpověď na danou badatelskou otázku, jež vychází z aktuálního stavu výzkumu. Zároveň se při bližším pohledu ukázalo, že na konkrétní podobě naplnění tohoto očekávání nepanuje konsensus.

Pojetí biografie jako vzdělání zdůrazňuje význam poučení se z minulosti a posílení informovanosti čtenářů. Hlavním argumentem je zde souvislost mezi porozuměním minulosti a orientací v současnosti. Životopisec má v tomto pojetí předložit životopis, který odpovídá aktuálnímu stavu poznání, je zároveň čtivý a umožňuje formulovat na základě jeho četby nějaké poučení.

O touze po úplnosti lze říci, že patří k základním pojetím spojeným s historickými biografiemi. Tato touha na sebe bere podobu zpracování celého života osobnosti, zahrnutí rozmanitosti aktivit a charakteristik protagonisty, hodnocení heuristického výkonu životopisce, osvětlení dosud neznámých míst a podobně. Toto pojetí má také tendence vytvářet kombinace s dalšími pojetími a lze jej chápat jako jeden ze způsobů formulace vztahu k žánrové definici biografie.

Na obecnější úrovni je klíčovou charakteristikou stavu současné historické biografie napětí mezi starým a novým, centrálním a periferním. Starým a novým v tom smyslu, že všechna popsaná pojetí na jedné straně reagují na proměny historické kultury (nástup připomínání holokaustu a tragických dějin obecně, vliv digitálních technologií, zájem historiografie o marginalizované skupiny obyvatel apod.) a na druhé straně čerpají z předmoderních a moderních režimů dějinnosti a způsobů životopisného psaní, jež v těchto režimech vznikly.

Kromě toho lze v současné životopisné produkci sledovat výraznou setrvačnost tradiční struktury aktérů, zaměřené na muže, politiky a vědce a také blízký vztah k literárnímu a historiografickému kánonu. Jakkoliv existuje celá řada vůči tomuto kánonu periferních životopisných přístupů a potenciálních témat, do hlavního proudu životopisné produkce se prosazují jen omezeně.

Osobní svědectví

Pokud v této práci píšete o jednotlivci v dějinách, využívám k tomu následující pojmy.

„Historická subjektivita“ označuje veškeré typy jednání v minulosti. Jde o nejobecnější termín, který do sebe zahrnuje významově a strukturálně odlišné typy historických subjektivit a umožňuje popisovat jejich kontinuity a diskontinuity. Pojem „aktér“ pak reprezentuje sociologizující pojetí historické subjektivity, které je navázáno na konkrétní sociální teorii. V této práci se nejčastěji opírám o dílo Pierra Bourdieu.

Šířeji používané slovo „osobnost“ odkazuje k modernímu pojetí historické subjektivity, které vychází z karteziánského myšlení a individualismu. Tato subjektivita je subjektivitou osobností, které „tvořily dějiny“. Historické biografie byly v různých etapách svého vývoje kritizovány právě za přílišnou orientaci na „osobnosti“ a přeceňování vlivu jejich individuality na dějiny. Zároveň analýzy role biografie v historické kultuře ukázaly, že coby nejčastější protagonisty historických biografí můžeme i v současnosti označit právě „osobnosti“ vědců, politiků či umělců.

Kromě výše představených pojmů zavádím v předkládané práci také pojem „osobní svědectví“. Tento typ historické subjektivity interpretuji jako inovaci na poli životopisného psaní, která na jedné straně často vykračuje ze striktně chápaných žánrových hranic biografie, avšak její význam pro historickou kulturu je zřejmý. Navíc toto pojetí proniká i do tradičních a akademických přístupů.

Charakteristickými rysy osobního svědectví jsou právě nový typ historické subjektivity, spojení s tragickými dějinami, imperativ paměti, jazyk vizuálního

zprostředkování minulosti a příslib bezprostředního kontaktu s minulostí. Identita a legitimita svědka spočívá v tom, že je očitým svědkem, přeživším, souputníkem nějaké události, doby či prostředí. Jeho tělo je viditelně či neviditelně poznamenáno tím, co viděl. Nejde tedy o osobnost, která by změnila dějiny, založila instituci či zastávala vysoké pozice, nýbrž často o „obyčejné“ lidi, kteří zažili pronásledování, byli svědky násilí či z jiného důvodu mohou svědčit o historických tragédiích 20. století.

Forma osobního svědectví spojuje životní příběhy těchto lidí s nutností uchovávat paměť na minulé příkoří. Vizuální metafory podtrhují bezprostřednost nahlížení minulosti, jako by čtenáři mohli pohlédnout skrze oči svědka na samotnou minulost, stát se součástí vzpomínající komunity a tím uchovávat paměť napříč generacemi a upevňovat identitu společnosti. Texty psané v modu osobního svědectví tak často splňují obecnou představu, že jde o popis „života jednotlivce v minulosti“, ovšem základní kategorie, ke kterým je takové psaní vztaheno, jsou odlišné od těch, které běžně spojujeme s historickou subjektivitou osobností či aktérů.

Předkládaná práce začleňuje osobní svědectví jako součást teorie biografie. Popisuje jeho pozici v současné historické kultuře a zasazuje ho do širšího rámce jako případ ne-moderního typu historické subjektivity, jenž zakořenil v biografickém archivu a s nímž je třeba počítat i do budoucnosti.

Biografický archiv a možnosti historické biografie

Klíčovým pojmem pro konceptualizaci historické biografie v předkládané práci je „biografický archiv.“ Jedná se o aplikaci pojmu archivu (viz výše) na specifickou situaci historické biografie. Z teoretiků biografie klade obdobný důraz na archiv zejména německý historik a literární vědec Bernhard Fetz, na jehož způsob kladení otázek v práci taktéž navazují.

Pojem archivu je vždy rozkročen mezi abstraktním pojetím jakožto procesu „formování a transformování výpovědí“ a konkrétní množinou materiálů. Zejména pak v samotné výzkumné praxi je význam vytvoření konkrétní množiny zdrojů neopominutelný. Konceptualizaci pojmu biografický archiv zakládám na dvou přívlastcích, které s ním spojují. Prvním z nich je „monumentalita“. Ten odkazuje k původnímu Foucaultovu pojetí archivu v rámci archeologické metody a k jím vyhlášenému posunu od dokumentů k monumentům. Druhým přívlastkem je „-hyper“, který vykračuje za Foucaultovo chápání archivu v návaznosti na pojem hyperobjektu filozofa Timothy Mortona. Přívlastek „-hyper“ umožňuje

zahrnout do konceptu biografického archivu i současný stav biografické produkce a místo životopisného psaní v historické kultuře.

Pojem monumentalita navazuje na Foucaultovu tezi o posunu od dokumentů k monumentům. V rámci definice archeologické metody zdůrazňuje Foucault hned v prvním bodě, že: „Archeologie nechápe diskurs jako dokument, jako znak jiné věci, jako prvek, jenž má být transparentní, u něž je však často třeba překonávat obtížnou neprůhlednost, máme-li nakonec znovu sjednotit, tam, kde se nacházejí její rezervy, hloubku toho podstatného; zaměřuje se na diskurs v jeho vlastním obsahu, na diskurs jako monument.“

V případě biografického psaní to znamená jistý odstup od „objevování“ životního příběhu. Monumentalita biografického archivu vede k obezřetnosti v tom smyslu, že i zdánlivě bezprostřední prameny jsou produkty dobových diskursivních a materiálních podmínek, stejně jako fakt, že byly uchovány a uspořádány v konkrétní instituci. Na tento aspekt ostatně opakovaně upozorňuje také již zmíněný Bernhard Fetz a ostatně sám Foucault právě s napětím mezi bezprostředností záznamů a jejich statusem ve vztahu k mechanismům dohledu pracuje v textu *Životy lidí zlopověstných*.

To se však netýká jen samotných pramenů, ale také dosavadní životopisné produkce a konceptů životopisného psaní. Na rozdíl od Foucaultova archivu biografický archiv zahrnuje také literární, hagiografické i historiografické texty, které mají životopisnou formu. Jednoduše řečeno v biografickém archivu nalezneme například biblické popisy života Ježíše či Marie, protože představují klíčové figury životopisného psaní, které se propisují do jazyka pramenů, a také s nimi lze pracovat na interpretační úrovni. Vedle nich nalezneme literární zpracování životopisné látky: *Život a názory blahorodého pana Tristrama Shandyho* z pera Lawrence Sterna, životopisné romány Stefana Zweiga, Flaubertova *Papouška* od Juliana Barnese nebo *Dějiny světla* Jana Němce.

Legitimita zařazení těchto knih do biografického archivu spočívá v jejich příslušnosti ke kánonu životopisné literatury, do něž náleží proto, že inovativně pracují s formou a stylem a svou popularitou a pozicí v dějinách kultury výrazně ovlivnily představy odborné i široké veřejnosti o tom, jak vypadá životopisné vyprávění. Pro historickou vědu jsou pevnými součástmi tohoto souboru například Plechanovův spis *O úloze osobnosti v dějinách*, Pekařova stať *Spor o individualismus a kolektivismus v dějepisectví*, úvody do studia dějepisu či Le Goffovy práce o svatých Františkovi a Ludvíkovi.

Kromě toho můžeme do této skupiny textů zařadit také ty, které se věnují reflexi životopisného psaní. Nemusí jít nutně o akademickou produkci, ale například o kulturní publicistiku či obdobné žánry v případě starších historických období. Příklady mohou být

dodnes vlivné texty Siegfrieda Kracauera Biografie jako neoburžoazní umělecká forma, či esej Virginie Woolfové The Art of Biography. Vhled do tohoto souboru poskytují různé sborníky k teorii biografie, které nabízejí výběry klíčových textů.

Tyto texty náleží do biografického archivu proto, že umožňují zahrnout koncepty, které jsou často implicitně přítomné v biografické produkci. Některé z nich jsou viditelné až na základě soustředěnějšího výzkumu, srovnání s jiným žánrem nebo v historické perspektivě. I přesto je však jejich vliv nepopíratelný. Ve chvíli, kdy s nimi nepočítáme, může docházet k nevědomému přebírání zažitých konceptů ovlivňující celkové vyznění životopisného textu a jeho přijetí čtenáři. Jinými slovy: také samotná životopisná forma a její konceptualizace mají své archeologické vrstvy a zlomy.

Zatímco monumentalita vychází přímo z Archeologie vědění (odkud ji přebírají i pozdější teoretici archivu), přívlastek „hyper-“, jenž ve spojení s biografickým archivem v předkládané práci užívám, má původ v současné biografické produkci. Samotné označení přebírám od filozofa Timothyho Mortona, který pracuje s pojmem „hyperobjektu“.

Základem je teze, že biografické psaní natolik prorostlo moderní a současnou kulturou, že již nelze psát bez napojení na tento archiv. Biografický hyper-archiv existuje bez ohledu na to, zda se rozhodneme biografii napsat či nikoliv a nezávisle na tom, zda ho do psaní zahrneme nebo ho ignorujeme. Aktivuje se, jakmile o biografii začneme uvažovat či mluvit a tím spíše kdykoliv biografický text vyjde a získá si čtenáře. Podobně píše o hyperobjektech také Morton: „...nacházíme se uvnitř nich jako Jonáš ve velrybím břiše. Což znamená, že každé rozhodnutí, které učiníme, v určitém smyslu s hyperobjekty souvisí.“

Podobně je tomu i s biografickým archivem. Kdykoliv vstoupíme do diskuse o historických životopisech, vždy zároveň tento archiv proměňujeme. To odpovídá tezím Wolfganga Ernsta o tom, že archiv ztrácí svoji identitu stabilně popsaného prostoru ve prospěch archivu jako procesů neustávajících transformací dat a jejich konfigurací. Součástí biografického archivu jsou sice stále i uspořádané archivy osobních fondů a strukturovaných životopisů, ale zároveň se mu nevyhýbají ani procesy, které lze pozorovat i v jiných segmentech kultury, zejména sbližování uložených dat a procesů jejich třídění. Právě proto o něm mluvím s přívlastkem „-hyper“ a totéž je také důvodem proč jsou součástí biografického archivu jak diskursy, které bychom mohli označit za historické, odlišné od našich diskursů, tak i současný biografický diskurs.

V důsledku toho lze o biografickém hyper-archivu uvažovat jako o garantovi nevyhnutelné intertextuality každého životopisného textu. Ve vztahu k praxi životopisného psaní je třeba zdůraznit, že spolu s konceptem archivu se proměnila i jeho funkce. Cílem

životopisce není biografický hyper-archiv popsat v úplnosti, nýbrž vědomě pracovat s jeho existencí, zkoumat jeho strukturu a dynamiku ve vztahu ke konkrétnímu protagonistovi a aktuálnímu stavu historické kultury. Dokáže biografie pracovat se vztahy periferie a centra? Kde může vznikající životopis navázat na starší formy biografického psaní? Jaká pojetí biografie si lze produktivně přivlastnit? To jsou příklady obecných otázek, které práce s pojmem biografického hyper-archivu generuje.

Použití termínu archiv je podstatné také proto, že souvisí s postojem této práce vůči dosavadní a budoucí biografické produkci. Ve své práci nepředkládám modernistický příběh o avantgardě, která předbíhá současnou produkci a „již ví“, jak mají vypadat životopisy budoucnosti. Stejně tak není důkazem o nedostatečnosti biografického psaní a snahou o jeho odsouzení do pozice přežilého reliktu minulosti či mimo rámce vědeckého bádání. Inovace, o kterou zde přeci jen jde, je v perspektivě logiky biografického hyper-archivu vždy nutně spojena s nutností navázat a přivlastnit si starší formy životopisného psaní.

Co znamená, když přijmeme existenci biografického hyper-archivu? Především to, že základním referenčním rámcem životopisného psaní nejsou „dějiny“, „individuum“ ani „společnost“, nýbrž právě biografický hyper-archiv. Teprve skrze jeho popis se můžeme dozvědět něco podstatného o dějinách, společnosti, individuu či jiných fenoménech. V biografickém archivu se sbíhají dobové a současné kulturní praktiky, které stojí za biografickou produkcí. Do něho také vstupuje autor či autorka historického životopisu bez ohledu na to, zda si to přeje či nikoliv.

Zdroje životopisného psaní

Součástí práce je také prostor pro identifikaci možných zdrojů životopisného psaní o minulosti. Na konceptuální úrovni je jím již samotný biografický archiv. Biografický archiv jako neredukovatelný referenční rámec historických biografí, ale také jako zásobárna nových propojení, kombinací starého a nového či aktualizací neznámého, které se mohou stát zdrojem inovace.

To konkrétně ilustruji na intertextualitě a práci s koncepty jednání, jako dvěma způsoby, jak produktivně pracovat s biografickým archívem. O intertextualitě životopisného psaní lze říci následující. Biografický archiv představuje zdroj konceptů, obrazů a forem, které mohou být znovu uplatněny v nových rámcích a konfiguracích. V tom spočívá jeho potenciál a také jedinečnost životopisného psaní. Skrze tuto dynamiku dochází k vytváření srozumitelných významů ve vztahu ke konkrétnímu protagonistovi či protagonistce. Zároveň

se tímto způsobem neustále proměňuje obsah samotného archivu a s ním i význam přívlastků „inovativní“, „ne/obvyklý“ či „ne/tradiční“ životopis.

Předmětem intertextuality se mohou stávat jednotlivé prvky jiných životopisných textů: konkrétní obrazy, poetika, typ zápletky a podobně. Kromě toho se ale předmětem intertextuální vazby mohou stát také celé typy textů či narativní strategie: například bildungsroman či hagiografie. Oba typy odkazů zároveň mohou nabývat různých funkcí: mohou sloužit k ironizaci, významovému posunu či naopak ke stvrzení či polemice s referenčním textem.

Intertextuální charakter historické biografie má důsledky zejména pro uvažování o možnostech kontinuity a diskontinuity v životopisném psaní. Když si myslíme, že „napíšeme životopis“, pak pravděpodobně dojde k tomu, že nevědomky přispějeme k upevnění zažitých způsobů životopisného psaní. Zároveň tento přístup znemožňuje úplnou diskontinuitu. V logice intertextuality není možné se zcela oprostít od starších postupů a praktik. Nová díla vždy nějakým způsobem navazují na předcházející praxi. V tomto ohledu je perspektiva intertextuality paradoxním způsobem radikální, protože všechna tvrzení o úplné diskontinuitě považuje za a priori podezřelá.

V optice intertextuality lze také uvažovat o biografickém archivu v pojmových dvojicích centrálního/periferního a starého/nového. Běžná uspořádání archivu kopírují buď hierarchii stromu životopisných pramenů, nebo chronologickou případně tematickou linku. Díváme-li se na biografický archiv prizmatem intertextuality, lze na něj uplatnit tyto pomyslné souřadnice jako odlišný způsob uvažování o jeho charakteristice, otázkách, které vzbuzuje a vztazích mezi jeho částmi. Můžeme se tedy tázat po tom, jaké obrazy protagonisty jsou kanonické a jaké spíše neobvyklé (či podvrhané) nebo jaká životopisná díla mohou být blízká (či naopak překvapivá) vzhledem k charakteristice zkoumané osoby.

Druhým zdrojem životopisného psaní pak může být aplikace konkrétních konceptů, které vznikly mimo linii teorie biografie. Ty lze chápat jako způsoby, jak se orientovat v biografickém archivu a reflektovat jeho ustálené struktury. Tento princip ilustruji na příkladu pojetí diferencovaného aktérství Bruna Latoura, který přenáší diskusi o pojmu antropocénu na otázku možnosti zkoumání a popisu jednání.

Výsledkem není radikální rekonceptualizace historické biografie jako takové, ale kritická reflexe užívání pojmu kontext v praxi životopisného psaní. Přijetí Latourových tezí znamená zbavit se apriorní představy, že historická subjektivita znamená autonomní jednání na objektivním pozadí. Nejde ovšem ani o to opustit pojem kontext zcela. Význam tohoto posunu spočívá ve snaze nabídnout odpovídající vysvětlení historických jevů. Toho lze

dosáhnout rozšířením spektra aktérů a popsáním jejich vzájemných interakcí. Zde se do hry dostává biografický archiv, který je místem, kde lze aktéry identifikovat. Totéž platí o jejich vzájemných vztazích. V perspektivě Latourova konceptu lze začít v rámci biografického archivu vyhledávat jiné typy uspořádání, než jsou běžný „život“ a „doba“ či „kontext“.

Závěr

Cílem předkládané práce bylo formulovat konceptualizaci historické biografie. K tomu měly sloužit i odpovědi na otázky po charakteru dosavadní teorie biografie a po roli biografie v současné historické kultuře. Za potenciální přínos práce považuji představení a kritické zhodnocení teorie biografie, které ukázalo zakotvení tohoto pole v moderních kategoriích myšlení. V českém i zahraničním měřítku je ojedinělá empirická část výzkumu role biografie v historické kultuře, zejména svým zaměřením se na paratexty a nikoliv na samotné texty životopisů. Taktéž jsem se v dosavadním výzkumu neseťkal s takto rozsáhlou empirickou základnou při výzkumu podobného tématu. S tím souvisí další specifikum mnou představené teorie biografie, a to, že konceptuální části navazují na empirický výzkum a konfrontují se s ním. Výsledná teorie historické biografie tak není jakousi „teorií všeho“ (společenských věd, psychologie, textu a reprezentací minulosti, paměti...), nýbrž konceptualizací konkrétní formy psaní zohledňující její historický rozměr, jedinečnost a aktuální stav. Závěrečný koncept pak aplikuje pojem archivu na historické biografie a představuje jej jako produktivní způsob jejího uchopení.

Literatura a prameny

Výběr sekundární a teoretické literatury

Aleida ASSMANN, *History, Memory, and the Genre of Testimony*, *Poetics Today* 27, 2006, č. 2, s. 261–273.

Aleida ASSMANN, *Prostory vzpomínání*, Praha 2018.

Doris BACHMANN-MEDICK, *Cultural turns: new orientations in the study of culture*, Berlin 2016.

Paula R. BACKSHEIDER, *Reflections on Biography*, Oxford 2013.

Zdeněk BENEŠ, *Historický text a historická kultura*, Praha 1995.

Volker R. BERGHAHN – Simone LÄSSIG (eds.), *Biography between structure and agency: Central European lives in international historiography*, New York 2008.

Christophe BONNEUIL – Jean-Baptiste FRESSOZ, *The Shock of the Anthropocene: the earth, history, and us*, London 2016.

Pierre BOURDIEU, *Teorie jednání*, Praha 1998.

Peter BURKE, *Francouzská revoluce v dějepisectví: škola Annales (1929–1989)*. Praha 2004.

Barbara CAINE, *Biography and history*. Basingstoke, 2010.

Katerina CLARK, *Sovětský román: dějiny jako rituál*, Praha 2015.

ČERVENKA, Miroslav – Ivana FÜHRMANN VÍZDALOVÁ – Miloš SEDMIDUBSKÝ (eds.), *Čtenář jako výzva: výběr z prací kostnické školy recepční estetiky*, Brno 2001.

Ewa DOMANSKA, *Beyond Anthropocentrism in Historical Studies*, *Historiein* 10, 2010, s. 118–130.

Binne DE HAAN – Hans RENDERS, *Theoretical Discussions of Biography: Approaches from History, Microhistory, and Life Writing*, Lewiston 2014.

Steffi DE JONG, *The Witness as Object: Video Testimonies in Holocaust Museums*, New York; Oxford 2018. s. 32–34.

Jacques DERRIDA – Eric PRENOWITZ, *Archive Fever: A Freudian Impression*, *Diacritics* 25, č. 2, 1995, s. 9–63.

Knut EBELING – Stephan GÜNZEL, *Archivologie: Theorien des Archivs in Philosophie, Medien und Künsten*, Berlin 2009.

Umberto ECO, *Šest procházek literárními lesy: přednášky na Harvardově univerzitě*, Olomouc 1997.

Astrid ERLI – Ansgar NÜNNING, *A companion to Cultural Memory Studies*, Berlin, New York 2010.

- Wolfgang ERNST, *The Archive as Metaphor: From Archival Space to Archival Time*, Open 7, 2004, s. 46–53.
- Bohumila FERENČUHOVÁ, *Biografia a historiografia: slovenský, český a francúzsky pohľad*, Bratislava 2012.
- Bernhard FETZ – Wilhelm HEMECKER (eds.), *Theorie der Biographie: Grundlagentexte und Kommentar*, Berlin 2011.
- Bernhard FETZ – Hannes SCHWEIGER, *Die Biographie - Zur Grundlegung Ihrer Theorie*, Berlin 2009.
- Michel FOUCAULT, *Archeologie vědění*, Praha 2002.
- Michel FOUCAULT, *Myšlení vnějšku*, Praha 2016.
- Francois HARTOG, *Na cestě k nové historické situaci*, Slovo a smysl 27, 2017, s. 238–250.
- Wilhelm HEMECKER (Hrsg.), *Die Biographie - Beiträge zu ihrer Geschichte*, Berlin 2009.
- Georg G. IGGERS, *Dějepisectví ve 20. století: od vědecké objektivitě k postmoderní výzvě*, Praha 2002.
- Christian KLEIN, *Handbuch Biographie: Methoden, Traditionen, Theorien*, Stuttgart 2009.
- Bruno LATOUR, *Nikdy sme neboli moderní: esej o symetrickej antropológii*, Bratislava 2003.
- Bruno LATOUR, *Stopovat a skládat světy s Brunem Latourem: výběr z textů 1998–2013*, Praha 2016.
- Bruno LATOUR, *Agency at the Time of Anthropocene*, New Literary History 45, 2014, č. 1, s. 1–18.
- Lukáš LIKAVČAN – Václav JANOŠČÍK – Jiří RŮŽIČKA (eds.), *Mysl v terénu: filosofický realismus v 21. století*, Praha 2017.
- Ray MONK, *Life without Theory: Biography as an Exemplar of Philosophical Understanding*, Poetics Today 28, 2007, č. 3, s. 527–570.
- Timothy MORTON, *Úvod do hyperobjektů*, in: Lukáš LIKAVČAN – Václav JANOŠČÍK – Jiří RŮŽIČKA (eds.), *Mysl v terénu: filosofický realismus v 21. století*, Praha 2017, s. 91–107.
- Ladislav NAGY, *Palimpsesty, heterotopie a krajiny*, Praha 2016.
- David NASAW, *Historians and Biography*, American Historical Review 114, 2009, č. 3, s. 573–578.
- Pierre NORA (ed.), *Essais d'ego-histoire*, Paris 1987.
- Ansgar NÜNNING (ed.), *A companion to cultural memory studies*, Berlin 2010, s. 389–398.
- Josef PEKAŘ, *Spor o individualismus a kolektivismus v dějepisectví*, Český časopis historický 1897, č. 3, s. 146–160.

- Georgij V. PLECHANOV, *O úloze osobnosti v dějinách*, Praha 1954.
- Hans RENDERS – Binne de HAAN – Jonne HARMSMA (eds.), *The Biographical Turn. Lives in history*, Abingdon, New York 2016.
- Mary RHIEL – David SUCHOFF, *The Seductions of Biography*, New York, London 1996.
- Lenka ŘEZNÍKOVÁ a kol. *Figurace paměti: J. A. Komenský v kulturách vzpomínání 19. a 20. století*, Praha 2014.
- Lenka ŘEZNÍKOVÁ, *Biografie jako textová a sociální praxe. Ke konjunktuře žánru na prahu moderny*, Dějiny - Teorie - Kritika, 1/2015, s. 93–117.
- Edward SAUNDERS (ed.), *Biography in Theory*, Berlin 2017.
- Lucie STORCHOVÁ a kol., *Koncepty a dějiny: proměny pojmů v současné historické vědě*, Praha 2014.
- Anja TIPPNER, *Texte Zur Theorie Der Biographie Und Autobiographie*, Stuttgart 2016.
- Heinrich TOBIAS, *Leben Lesen*, Wien 2016.
- Tom WENGRAF – Prue CHAMBERLAYNE – Joanna BORNAT, *The Turn to Biographical Methods in Social Science*, London 2000.
- Thomas WINKELBAUER, *Vom Lebenslauf zur Biographie*, Horn-Waidhofen 2000.

Výběr klíčových pramenů

Archivní prameny

Národní archiv, fond Melantrich.

Vydané prameny

- ACADEMIA, *Academia 1966–2016: výroční sborník s kompletní bibliografií*, Praha 2016.
- Nakladatelství Academia, *Ediční plán nakladatelství Academia 2010*.
- Nakladatelství Academia, *Ediční plán nakladatelství Academia 2011*.
- Miroslav HROCH a kol., *Úvod do studia dějepisu*, Praha 1985.
- Nakladatelství Vyšehrad, *Ediční plán pro jaro a léto 2019*.

Recenze a kritiky

Marek Švehla - Magor a jeho doba

- Tomáš ČERNÁK, *Několik vět k jedné biografii*, H7O, 6. 2. 2018.
- Barbora ČIHÁKOVÁ, *Óda na žurnalismus*, Bubínek revolveru, 22. 1. 2018.
- Ivan HARTMAN, *Švehlova "kniha roku" o Magoru Jirousovi se místy zdá až krutá. Ale krutá jsou fakta, ne kniha*, Hospodářské noviny, 5. 12. 2017.

- Martin MACHOVEC, *Švehlova monografie o I. M. Jirousovi — zmařená šance*, Slovo a smysl 29, 2018, s. 235–246.
- Matěj METELEC, *Zpráva o jednom selhání aneb proč se Švehlovi nepovedl Magor*, A2larm.cz, 28. 2. 2018.
- Ladislav NAGY, *Knihy Magora a jeho doba je nejsilnější, když autor píše o Magorovi, nikoliv o jeho době*, Aktualne.cz, 22. 12. 2017.
- Robin UJFALUŠI, *Hrdina z bezčasí: pochopit Magora z příběhů*, A2 3/2018.

Jiří Křest'an - Zdeněk Nejedlý

- Hana BARVÍKOVÁ, *Dějiny věd a techniky* 46, 2013, č. 2, s. 133.
- Karol BÍLEK, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 26, 2013, s. 298–300.
- Tomáš BOROVSKEÝ, *Český časopis historický* 112, 2014, č. 4 s. 790–792.
- Jana ČERNÁ, *Historica. Revue pro historii a příbuzné vědy* 5, 2014, č. 1, s. 110–111.
- Petr ČORNEJ, *Soudobé dějiny* 21, 2014, č. 1–2, s. 168–179.
- Vratislav DOUBEK, *Střed. Časopis pro mezioborová studia střední Evropy 19. a 20. století* 6, 2014, č. 1, s. 210–211.
- Milan DUCHÁČEK, *Rudý dědek čili Zrození tragédie z ducha hudby (revisited)*, Česká literatura 1/2015, s. 123–130.
- Marek FAPŠO, *Oživený Zdeněk Nejedlý*, A2 7/2013.
- Martin FRANC, *Kuděj. Časopis pro kulturní dějiny* 14, 2013, č. 1, s. 104–105.
- Maciej GÓRNY, *Bohemia. Zeitschrift für Geschichte und Kultur der böhmischen Länder* 54, 2014, č. 2, s. 515–519.
- Miloš HAVELKA, *Nejedlý podaný „po nejedlovsku“*, *Soudobé dějiny* 21, 2014, č. 1–2, s. 180–189.
- Jaroslav HRDLIČKA, *Theologická revue* 84, 2013, č. 2, s. 233–234.
- Jitka JANEČKOVÁ, *Minulostí Západočeského kraje* 48, 2013, s. 312–319.
- Bohumil JIROUŠEK, *Prager wirtschafts- und sozialhistorische Mitteilungen. Prague Economic and Social History Papers* 18, 2013, č. 2, s. 139–141.
- Hana KÁBOVÁ, *Práce z dějin Akademie věd* 5, 2013, č. 2, s. 258–261.
- Jan MERVART, *Sklerotický stařec opět sexy*, Reflex, 28. 3. 2013.
- Miroslav MICHELA, *Historický časopis. Vedecký časopis o dejinách Slovenska a strednej Európy* 63, 2015, č. 3, s. 545–547.
- František MORKEŠ, *ČAS. Časopis Masarykova demokratického hnutí* 21, 2013, č. 102, s. 1–2.

- Václav NÁJEMNÍK, *Marginalia Historica* 4, 2013, č. 1, s. 144–150.
- Jiří NĚMEC, *Časopis Matice moravské* 132, 2013, č. 2, s. 536–539
- Doubravka OLŠÁKOVÁ, *Soudobé dějiny* 21, 2001, č. 1–2, s. 190–195.
- Roman PAZDERSKÝ, *Dějiny - teorie - kritika* 10, 2013, č. 1, s. 155–158.
- Milan SKŘIVÁNEK, *Pomezí Čech, Moravy a Slezska* 14, 2013, s. 245–249.
- Vítězslav SOMMER, *Paginae historiae. Sborník Národního archivu* 21, 2013, č. 2, s. 438–442.
- Jan ŠINDELÁŘ, *Dějiny a současnost* 35, 2013, č. 6, s. 44.
- Jakub ŠLOUF, *Archivní časopis* 63, 2013, č. 4 s. 429–431.
- Martin ŠTOLL, *Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis* 6, 2013, 6, s. 197–198.
- Martin TICHÝ, *Husitský Tábor* 19, 2015, s. 233–236.
- Petr ŽÍDEK, *Výstraha jménem Nejedlý*, *Lidové noviny*, 16. 3. 2013.
- Adam ŽÍDEK, *Historica. Revue pro historii a příbuzné vědy* 4, 2013, č. 2, s. 241–242.

Michal Macháček - Gustáv Husák

- Milena BARTLOVÁ, *Jak se stal chudý chlapec prezidentem*, *A2larm.cz*, 2. 1. 2018.
- Matěj BÍLÝ, *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů* 12, 2018, č. 2, s. 136–139.
- Martin DOLEJSKÝ, *Archivní časopis* 68, 2018, č. 4, s. 445–446.
- Milan DUCHÁČEK, *Soudobé dějiny* 27, 2020, č. 2, s. 366–380.
- Miloš HAVELKA, *Historie – Otázky – Problémy* 10, 2018, č. 2, s. 165–172.
- Daniela KOLENOVSKÁ, *Dějiny a současnost* 40, 2018, č. 3, s. 54.
- Jiří KŘEŠŤAN, *Časopis Matice moravské* 137, 2018, č. 2, s. 455–458.
- Juraj MARUŠIAK, *Český časopis historický* 116, 2018, č. 4, s. 1132–1138.
- Jan PELIKÁN, *Střed. Časopis pro mezioborová studia střední Evropy 19. a 20. století* 10, 2018, č. 2, s. 137–143.
- Jan PEŠEK, *Historický časopis. Vedecký časopis o dejinách Slovenska a strednej Európy* 66, 2018, č. 2, s. 360–364.
- Václav RAMEŠ, *Náš tatíček Husák. Biografie posledního komunistického prezidenta*, *A2* 7/2018, s. 3.
- Vítězslav SOMMER, *Soudobé dějiny* 27, 2020, č. 2, s. 337–348.
- Matěj STROPNICKÝ, *Husák se vrací do dějin. Matěj Stropnický nad knihou historika Michala Macháčka*, *Právo*, 17. ledna 2018.
- Petr SVOBODA, *Marginalia Historica* 8, 2017, č. 2, s. 195–200.
- Marek SYRNÝ, *Soudobé dějiny* 27, 2020, č. 2, s. 349–365.

Matěj TREPEŠ, *Paginae historiae*. Sborník Národního archivu 26, 2018, č. 1, s. 416–424.
Lukáš VACULÍK, *Historica*. Revue pro historii a příbuzné vědy 10, 2019, č. 1, s. 91–94.

Milan Ducháček - Václav Chaloupecký

Tomáš BOROVSÝ, *Časopis Matice moravské* 135, 2016, č. 1, s. 169–171.
Antonie DOLEŽALOVÁ, *Soudobé dějiny* 23, 2016, č. 1–2, s. 211–216.
Milan DUCHÁČEK, *Soudobé dějiny* 23, 2016, č. 3, s. 427–434.
Jan HÁLEK, *Český časopis historický* 113, 2015, č. 1, s. 239–240.
Hana KÁBOVÁ, *Práce z dějin Akademie věd* 7, 2015, č. 2, s. 283–285.
Jiří KŘEŠŤAN, *Archivní časopis* 66, 2016, č. 2, s. 211–215.
Martin NODL, *Studia mediaevalia Bohemica* 7, 2015, č. 1, s. 145–147.
Roman PAZDERSKÝ, *Střed. Časopis pro mezioborová studia střední Evropy* 19. a 20. století 7, 2015, č. 1, s. 174–182.
Karel ŠIMA, *Dějiny - teorie - kritika* 12, 2015, č. 2, s. 384–389.

Jiří Štaif - František Palacký

Marie BAHENSKÁ, *Střed. Časopis pro mezioborová studia střední Evropy* 19. a 20. století 1, 2009, č. 2, s. 134–139.
Petr ČORNEJ, *Marginalia Historica* 1, 2010, č. 1, s. 108–112.
Milan HLAVAČKA, *Moderní dějiny. Časopis pro dějiny* 19. a 20. století 19, 2011, č. 1, s. 272–273.
Lukáš FASORA, *Časopis Matice moravské* 128, 2009, č. 2, s. 495.
Bohumil JIROUŠEK, *Dějiny - teorie - kritika* 6, 2009, č. 1, s. 144–148.
Jiří KOŘALKA, *Český časopis historický* 108, 2010, č. 4, s. 687–691.

Odkazy pokrokových osobností naší minulosti

Stanislav BUDÍN, *Čtení o Palackém*, *Literární noviny* 10, 1961, č. 21, s. 6.
Miroslav ČERVINKA, *O užitečnosti biografie*, *Česká literatura* 11, 1963, č. 4, s. 263–265.
Aleš HAMAN, *Nad novou popularizační edicí*, *Česká literatura* 10, 1962, č. 2, s. 247–249.
Zdeněk PEŠAT, *O Jaroslavu Vrchlickém v Melantrichu*, *Česká literatura* 29, 1981, č. 5, s. 484.
Miroslav PETŘÍČEK, *Popularizovat, ale jak?*, *Literární noviny* 12, 1963, č. 11, s. 4.
Vladimír PÍŠA, *Nad edicí Odkazy pokrokových osobností naší minulosti*, *Tvorba* 1982, č. 45, s. 4.

Josef POLÁK, *Tři literárněhistorické práce*, Rudé právo 43, 1963, č. 149, s. 3.

Josef POLÁK, *Šest monografií*, Červený květ, 1963/8, s. 254–356.

Antonín VÁVRA, *První svazky Odkazů*, Tvorba 27, 1962, č. 18, s. 416.

Online zdroje

Bubínek revolveru. Dostupné z: <https://www.bubinekrevolveru.cz/>.

Cena Magnesia Litera. Dostupné z: <https://www.magnesia-litera.cz/>.

Československá bibliografická databáze. Dostupné z: www.cbdb.cz.

Databáze knih.cz. Dostupné z: www.databazeknih.cz.

Goodreads.com. Dostupné z: www.goodreads.com.

H7O – vzorec pro literaturu. Dostupné z: www.h7o.cz.

iLiteratura.cz. Dostupné z: www.iliteratura.cz.

Life Writing at the University of Hawai‘i at Mānoa. Dostupné z:

<http://blog.hawaii.edu/cbrhawaii/>.

Nakladatelství Academia. Dostupné z: www.academia.cz.

Nakladatelství Grada. Dostupné z: www.grada.cz.

Nakladatelství Argo. Dostupné z: www.argo.cz.

Nakladatelství Vyšehrad. Dostupné z: <https://www.ivysehrad.cz/>.

Oxford centre for Life-Writing. Dostupné z: <https://oclw.web.ox.ac.uk>.

Václav SIXTA, *Datový soubor - Biografie v současné historické kultuře*. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/351492714_Biografie_v_soucasne_historicke_kultu_re_-_datovy_soubor.

Publikační, pedagogická a akademická činnost studenta

Odborné studie a monografie

Jakub JAREŠ – Čeněk PÝCHA – Václav SIXTA (eds.), *Jak vystavujeme soudobé dějiny: muzeum v diskuzi*, Praha 2020.

Miroslav MICHELA – Václav SIXTA (eds.), *Rizika jinakosti: kulturní opozice před rokem 1989 jako předmět výzkumu*, Praha 2018.

Václav SIXTA, *Odkazy pokrokových osobností naší minulosti: biografie jako předmět historického výzkumu*, Memo. Časopis pro orální historii 8, 2018, č. 2, s. 64–87.

Václav SIXTA, *The genre of biography as an object of historiographical research: The case of publishing edition “Legacy of the progressive personalities of our past*, Historyka Studia Metodologiczne 48, 2018, s. 131–47.

Václav SIXTA, *Minulost a výchova k občanství v učebnicích*, Historie – Otázky – Problémy 10, 2018, č. 1, s. 73–88.

Václav SIXTA, *Žánr biografie a proměna chápání dějinnosti*. Dějiny - teorie - kritika 15, 2018, č. 2, s. 246–274.

Václav SIXTA, *Museum and memory: the diverse paths of reception*, in: Karolina ĆWIEK-ROGALSKA – Marcin FILIPOWICZ (eds.), *Słowiańska pamięć = Slavic memory*, Kraków, 2017, s. 25–48.

Václav SIXTA, *Zápletky Václava Havla*, Historie – Otázky – Problémy 8, 2016, č. 1, s. 159–170.

Václav SIXTA, *Kvantitativní metody v současné historiografii na příkladu symbolické reprezentace historiků v roce 1934*, in: České, slovenské a československé dějiny VIII, Ústí nad Orlicí 2013, s. 297–305.

Popularizační články a recenze

Václav SIXTA, *Steffi DE JONG, The Witness as Object: Video Testimony in Memorial Museums, New York/Oxford 2020*, Historie – Otázky – Problémy 13, 2021, č. 2, v tisku.

Václav SIXTA, *Další popularizační životopis Václava Havla, tentokrát pro Američany*, A2larm, 1. 7. 2020.

Čeněk PÝCHA – Václav SIXTA, *The bodies of the Velvet revolution. Remembering 1989 in the Czech Republic*, New Eastern Europe, 2019, č. 3–4, s. 130–136.

Václav SIXTA, *Lücke Martin, Felisa Tibbits, Else Engel, Lea Fenner (Eds.), Change, history learning and human rights education, Schwalbach 2016*, Pedagogika 69, 2019, č. 1, s. 95–97.

Jaromír MRŇKA – Václav SIXTA, *15. březen 1939: zapomenuté výročí?*, Paměť a dějiny 13, 2019, č. 3, s. 113–115.

Václav SIXTA, *Martina PACHMANOVÁ (ed.), EX-pozice: o vystavování muzejních sbírek umění, designu a architektury*, Praha 2018, Marginalia historica 10, 2019, č. 2, s. 196–201.

Václav SIXTA, *Výstava Rassismus. Die Erfindung von Menschenrassen*, Paměť a dějiny 2018, č. 4., s. 135–138.

Václav SIXTA, *Jak na výročí aneb propojujeme historické a občanské vzdělávání*, Metodický portál RVP, 18. 6. 2018.

Václav SIXTA, *Filmové kontroverze v muzeu*, Paměť a dějiny, 2018, č. 1., s. 134–136.

Václav SIXTA, *Paměť národa „pod Stalinem“*, Dějiny a současnost, 2018, č. 9.

Václav SIXTA, Hans RENDERS — Binne de HAAN — Jonne HARMSMA (eds.), *The Biographical Turn. Lives in history*, New York 2016, *Historie – otázky – problémy* 10, 2018, č. 1, s. 211–215.

Václav SIXTA, Thomas Söderqvist (ed.), *The History and Poetics of Scientific Biography*, London and New York 2007, *Dějiny věd a techniky* 50, 2017, č. 2, s. 140–144.

Karina HOŘENÍ – Václav SIXTA, *Zločin a trest v Panenských Břežanech*, *Lidové noviny*, 3. 6. 2017.

Václav SIXTA, *Výročí Charty 77 v televizním vysílání*, *Paměť a dějiny*, 2017, č. 1, s. 124–128.

Václav SIXTA, *Diskurs krize v humanitních vědách 20. století*, *Antropowebzin*, 2016, č. 1–2, s. 35–41.

Veronika KUČEROVÁ – Václav SIXTA – Petra ŠTVÁNOVÁ, *My, vy, oni – zážitek i dialog?*, *Prevence*, 2016, č. 6, s. 15 a 18.

Václav SIXTA, Pavel JANOUŠEK, *Ten, který byl, Vladimír Macura mezi literaturou, vědou a hrou: úvod povahopisný*, *Dějiny a současnost*, 2015, č. 8, s. 46.

Václav SIXTA, *Festival paměti v Praze, zpráva z konference School vs. Memory*, *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 54, 2014, č. 2, s. 207–209.

Václav SIXTA, Josef BLÜML, *Kulturní historik Čeněk Zibrt*, České Budějovice 2014, *Střed* 2015, č. 2, s. 201–3.

Václav SIXTA, Kamil ČINÁTL, Jiří MAHA, Čeněk PÝCHA, *Historie 1950, Příběhy jednoho zázraku*, *Dějiny a současnost*, 2015, č. 6, s. 49.

Václav SIXTA, *Dějiny – muzeum – identita: zpráva z diskuse*, *Věstník Asociace muzeí a galerií České republiky* 14, 2014, č. 3, s. 8–9.

Václav SIXTA, *Moderní muzeologie pod povrchem*, *Věstník Asociace muzeí a galerií České republiky* roč. 14, 2014, č. 1, s. 29.

Terezie KOLÁČKOVÁ – Václav SIXTA, *Jak se žilo za císaře pána?: výstavní cyklus v Národním muzeu*, *Dějiny a současnost*, 2013, č. 4, s. 5

Václav SIXTA, *O trochu lepší svět?: výstava v Muzeu Hlavního města Prahy*, *Skauting* 50, 2012, č. 5., s. 14–15.

Účast na významnějších konferencích

Praha, 14.–15. září 2018, *Commodification of History: The Past as Source of Entertainment and Commerce*, Příspěvek: Discussant panelu (Re-)Branding/Marketization of Historical Places.

Olomouc, 13.–15. září 2017, *11. sjezd českých historiček a historiků*, Příspěvky: Soudobé dějiny a občanské vzdělávání (panel: Dějepis a nacionalismus), Žánr biografie a proměna chápání dějinnosti (panel: Funkcionalita dějin v pozdní moderně).

Krakov, 12. –13. května 2017, *Historia – masa – popkultura*, Příspěvek: The Genre of Biography in Czechoslovakia between Historiography and Popular Culture.

Varšava, 13.–15. března 2017, *Museums and Their Publics at Sites of Conflicted History*, příspěvek: Virtual Museums and their publics.

Varšava, 27. –28. listopadu 2015, *Memory in Southern and Western Slavic Countries*, příspěvek: Museum and memory: diverse paths of reception.

Výuka na Filozofické fakultě UK

Ekologické myšlení v humanitních vědách, ak. r. 2020/2021 LS, společně s Čěnkem Pýchou

Biografie v historické kultuře, ak. r. 2019/2020 ZS

Archeologie médií, ak. r. 2017/2018 LS, společně s Čěnkem Pýchou

Účast na grantech a badatelských projektech

2017–2018, Vnitřní grant FF UK, Odkazy pokrokových osobností naší minulosti: biografie jako předmět historického výzkumu (Filozofická fakulta, Ústav českých dějin)

2016–2019, Horizon 2020, COURAGE - Kulturní opozice – porozumění kulturnímu dědictví disentu v zemích bývalého socialistického bloku (Filozofická fakulta, Ústav českých dějin)

2018–2020, Erasmus+, Venues of victims // Venues of perpetrators. Mapping, decoding & processing the role of historical – civic education in (European) Youth Work (Ústav pro studium totalitních režimů)

2018–2019 Erasmus+, Experience of State Socialism Reimagined (Ústav pro studium totalitních režimů)

Zahraniční stáž

Stáž na Universität Leipzig, Institut für Slavistik v termínu 8.–28. 1. 2018. Výzkum, konzultace disertační práce, vystoupení na semináři Ústavu slavistiky. Garant: Jun.-Prof. Dr. Anna Artwińska